

XEVI CAMPRUBÍ

La llei d'impremta a la Catalunya moderna (1568-1723)

RESUM

Al llarg de l'època moderna la monarquia hispànica va mantenir un ferri control sobre la impremta a través de la censura prèvia. A Catalunya aquesta mesura es va posar en pràctica a partir de 1573, amb una reglamentació que adaptava la llei imposada pel rei Felip II a les especificitats constitucionals del país. Després de la derrota de 1714, però, la instauració del règim de Felip V va comportar un increment del control sobre la impremta i la seva submissió al model centralitzat castellà.

ABSTRACT

In Early Modern Spain, the Monarchy got the printing industry under control through the imposition of a strong censorship. In Catalonia this measure was put in practice in 1573, adapting the law imposed by king Philip II to the local constitutional rights. After the defeat of 1714, however, the regime leaded by king Philip V increased control over the printing industry, submitting it to the castilian centralized model.

XEVI CAMPRUBÍ

La llei d'impremta a la Catalunya moderna (1568-1723)*

«Aquí hemos entendido que en essa ciudad y en otras desse Principado los impressores imprimen muchos libros nuevos sin tener licencia nuestra.» Amb aquestes paraules, el rei Felip II s'adreçava, el maig de 1568, al virrei Diego Hurtado de Mendoza per expressar-li la seva preocupació pel poc control sobre la impremta que hi havia a Catalunya. La data en què això passava era prou significativa. Aquell any –que Joan Reglà va batejar com el de «la crisi de 1568»–, la monarquia hispànica, temerosa de la revolta calvinista a Flandes i de la proximitat dels hugonots francesos a la frontera pirinenca, va fer un canvi d'orientació política. Això, entre altres coses, va comportar, poc després, l'entrada en vigor a Catalunya de l'obligació de sol·licitar una llicència prèvia per a la impressió de llibres, una mesura que, de fet, era vigent a Castella des de feia algunes dècades. La implantació de la censura en terres catalanes, així doncs, va formar part d'una estratègia que,

* Aquest article forma part del procés d'elaboració de la tesi doctoral titulada *L'impressor Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps*, dirigida pel professor Agustí Alcobarro. En relació amb aquesta recerca vegeu: Agustí ALCOBARRO, Mireia CAMPABADAL i Xevi CAMPRUBÍ, *El setge de Barcelona, 1713-1714, Diario del sitio y defensa de Barcelona*, València, Tres i Quatre, 2008, així com també els següents articles de l'autor: «Josep Forcada, un notari cec a la Barcelona del segle XVII», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XXIX, 2011, p. 187-217, i «Llibres i lliure comerç a la Barcelona moderna: els conflictes entre l'impressor Rafael Figueró i la confraria dels llibreters (1671-1711)», *Recerques*, 65, 2012, p. 75-107.

segons Reglà, anava «encaminada a impermeabilitzar el país a conseqüència de la pressió estrangera».¹

La modalitat de legislació que es va aplicar a Catalunya en matèria d'impremta al llarg de l'antic règim ha estat, de fet, objecte de diverses consideracions. En general, però, un dels criteris més acceptats fins ara ha estat el d'afirmar que a la Corona d'Aragó existia una legislació diferent a la de Castella en matèria d'impremta i que, de fet, fou després de la caiguda de Barcelona en poder de Felip V l'any 1714 que les lleis castellanques es van introduir a Catalunya.²

L'objectiu d'aquest article és, per tant, mostrar en quina forma i intensitat van funcionar les lleis i la normativa que regulava la producció de llibres a la Catalunya moderna, principalment des de la introducció de la censura en temps de Felip II fins a arribar a l'enduriment del control sobre la impremta aplicat a partir del regnat de Felip V, com a resultat de la implantació del model borbònic.

EL LLIBRE EN LES CONSTITUCIONS CATALANES

La primera llei relacionada amb el món del llibre que recullen les Constitucions de Catalunya es remunta a l'any 1234 quan el rei Jaume I, en la Cort celebrada a Tarragona, va prohibir la circulació de cap Bíblia que no fos escrita en llatí.

1. Joan REGLÀ, *Felip II i Catalunya*, Barcelona, Aedos, 1956, p. 176-199. El fragment de la carta de Felip II a Hurtado de Mendoza a: ibídem, p. 197. Sobre la implantació de la censura a Catalunya vegeu també: Antonio FERNÁNDEZ, «Inquisició i censura de llibres a l'Espanya del segle XVI», *L'Avenç*, 210, 1997, p. 36-39.

2. En aquest sentit, vegeu, per exemple: Jaime MOLL, «Implantació de la legislació castellana del llibre als regnes de la Corona d'Aragó», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, VIII, 1980, p. 165-169. Sobre el mateix tema i autor, vegeu també: *De la impremta al lector. Estudios sobre el libro español de los siglos XVI al XVIII*, Madrid, Arco, 1994, i «Problemas bibliográficos del libro del Siglo de Oro», *Boletín Oficial de la Real Academia Española*, 1979, LIX, p. 49-107. Una línia d'opinió semblant es troba a: Javier BURGOS RINCÓN, *Imprenta y cultura del libro en la Barcelona del setecientos; 1680-1808*, tesi doctoral en microfitxa, Barcelona, UAB, 1995, p.233-239 i 348-359. En relació amb la legislació d'impremta cal veure també: Fernando CENDÁN PAZOS, *Historia del derecho español de prensa e imprenta (1502-1966)*, Madrid, Editora Nacional, 1974, i Javier GARCÍA MARTÍN, *El juzgado de imprentas y la utilidad pública. Cuerpo y alma de una Monarquía vicarial*, Bilbao, Universidad de País Vasco, 2003.

Statuim que alguns no hajan llibres del Vell o Novell Testament en romanç. E si algú ne haurà, dins vuyt dies après la publicació de aquesta Constitució, del die que ho sabrà lliure aquells al bisbe del loc cremadors, la qual cosa sinó ho fan, vulles sie clergue o lec, axí com a suspitós de heretgia sie haut, fins que s'en sie purgat.³

Amb l'aparició de la impremta, això no obstant, els legisladors van considerar convenient introduir a les Constitucions algunes lleis que afavorissin el desenvolupament de la indústria editorial. Així, en les Corts celebrades a Montsó l'any 1542, sota el regnat de l'emperador Carles V, es van adoptar mesures per incentivar l'exportació de llibres cap a altres regnes, entre les quals destaca la rebaixa dels aranzels comercials fins al 2,5%.

Per convidar los estamperos en estampar molts llibres en lo Principat de Catalunya y Comptats de Rosselló y Cerdanya, estatuhim y ordenam que per qualsevol llibre de estampa que-s trauran dels dits Principat y Comptats no-s pague de dret de exida si no tant solament sis diners per liura.⁴

En aquelles Corts de 1542, a més, es va aprovar una altra disposició que va suposar un notable benefici econòmic per als impressors. Així, la Generalitat fou obligada per llei a editar –assumint, evidentment, el cost– les sentències o conclusions que dictaven els jutges de la Reial Audiència, conegudes genèricament com a «Decisions».

3. *Constitucions y altres drets de Cathalunya, compilats en virtut del capítol de cort LXXXII de las Corts per la S. C. y R. Majestat del rey don Philip IV, nostre Senyor, celebradas en la ciutat de Barcelona, any MDCCII*, Llibre I, Títol I, Constitució 2, Barcelona, impr. Henrich y Cia, 1909, p. 7, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (en endavant AHCB), B-1909 Fol 3.

4. *Constitucions fetes per la Sacra Cesarea Cathòlica y Real Magestat del Emperador don Carles y per la Molt Alta y Excellentíssima Senyora dona Juana, mare sua, reys de Castella e de Aragó e de les dos Sicílies (...) en la quinta Cort de Cathalunya, en la església de Santa Maria de la vila de Monçó, 1542*. Arxiu de la Corona d'Aragó (en endavant ACA), Col·leccions, Incunables, 20, f. 142. Segons Antoni de Capmany, l'excessiva càrrega aplicada fins aleshores sobre els llibres havia obstaculitzat l'exportació: «Sobre lo mismo se habia tratado en las otras Cortes de Barcelona de 1481, bien que entonces el derecho exorbitante de quince por ciento dexó obstruido aquel nuevo conducto del tráfico externo». Antoni de CAPMANY, *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, vol. I, Barcelona: Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona, 1961, p. 428.

Estatuim y ordenam que de las conclusiones fetas en la Regia Audiència y Consell Rey al sien fetas Decisiones, segons l'orde que se ha donat per nostre Loctinent General ab lo Rey al Consell, y aquellas sien estampadas a despesas del General. Y de las conclusiones per avant faedoras sien per lo semblant fetas Decisiones de tres en tres anys y estampadas a despesas del General, y lo útil que de totas exirà sie del dit General.⁵

Si bé els efectes no foren immediats, aquesta disposició va tenir una notable repercussió per a la indústria editorial uns anys després, sobretot pel volum d'ingressos que generava pel sector. L'any 1662, per exemple, el notari Josep Forcada, aleshores propietari d'una de les impremtes de Barcelona, va cobrar 682 lliures i 10 sous de la Generalitat per la impressió de 600 exemplars del primer volum de les Decisiones del jurista Miquel de Cortiada, mentre que la llibretera Rafaela Castelló va rebre 316 lliures i 19 sous pel valor de les 28 bales de paper que va subministrar per a aquella edició.⁶

Un altre exemple el trobem, l'any 1686, quan l'impressor Rafael Figueró va rebre l'encàrrec de publicar el segon volum de les Decisiones de Miquel de Calderó, també jutge de la Reial Audiència. D'aquesta obra se'n van imprimir 1.000 exemplars, pels quals la Diputació del General va pagar a Figueró un total de 1.237 lliures, 6 sous i 8 diners.⁷

5. *Constituciones y altres drets de Catalunya, compilats en virtut del capítol de cort LXXXII de las Corts per la S.C. y R. Majestat del rey don Philip IV, nostre Senyor, celebradas en la ciutat de Barcelona, any MDCCII*, edició facsimil, imprenta d'Henrich y Cia, 1909, p. 95. AHCB, B-1909 Fol 3. Les primeres Decisiones editades a compte de la Generalitat foren les del jurista Lluís de Peguera, el primer volum de les quals fou imprès per Jaume Cendrath l'any 1605 amb el títol *Decisiones aureae in actu practico frequentes ex variis Sacri Regii Concilii Cathaloniae conclusionibus collectae*. Biblioteca de Catalunya (en endavant BC), 9-VII-61.

6. El pagament a Josep Forcada a: ACA, Generalitat, Deliberacions del consistori, trienni de 1659, part 2º, Sèrie General (N), 217, f. 274, 31 de gener de 1662. El pagament del paper a Rafaela Castelló a: ibídem, f. 218v, 24 de maig de 1661, i f. 309, 22 de juny de 1662. Es tracta de l'obra titulada *Decisiones reverendi Cancellarii et Sacri Regii Senatus Cathaloniae. Pars prima. Pro praxi contentionum et competentiarum Regnorum Inclytae Coronae Aragonum, super Immunitate Ecclesiae*. 1661. BC, I-VI-16. Sobre la publicació de les Decisiones de Miquel de Cortiada vegeu: Oriol OLEART, «Diputació del General y libros jurídicos en Cataluña (siglos XVII-XVIII): la publicación de las Decisiones del doctor Miquel de Cortiada», dins Miguel Ángel GONZÁLEZ SANSEGUNDO (coord), *Un jurista aragonés y su tiempo. El doctor Juan Luis López, primer marqués del Risco, 1644-1703*, Zaragoza: Gobierno de Aragón, 2007, p. 505-591.

7. ACA, Generalitat, Deliberacions del consistori, trienni de 1686, part 2º, Sèrie General (N), 241, f. 675, 21 de novembre de 1687. Es tracta de l'obra que porta per títol *Sacri Regii Criminalis*

D'aquesta manera, entre els anys 1661 i 1701 la Generalitat va assumir l'edició de fins a dotze volums de Decisions de la Reial Audiència, escrits per quatre jutges diferents, cosa que va suposar la impressió d'un total de 8.545 exemplars i una despesa de prop de 10.000 lliures.⁸

A banda d'això, un altre impuls per al sector editorial català va sortir de les Corts celebrades a Barcelona l'any 1599, sota el regnat de Felip III, en les quals fou aprovada una llei que obligava la Diputació del General a imprimir les Constitucions de Catalunya i a donar-ne un exemplar a cada un dels membres dels tres estaments.

Perquè aprofitaria poc fer noves lleys y Constitucions sinó se posaven en observança y tinguessen executió, perçò statuim y ordenam, ab loatió y aprobató de la present Cort, que tres mesos immediadament següents après que les presents Constitucions seran decretades per nós y lliurades als diputats y oydors de comptes, tinguin obligació dits diputats y oydors fer-les estampar y posar en la forma ordinària, sots pena de perdre los salaris de sos officis tot lo temps que passat dit termini tardaran ha fer-ho. Y que axí de les presents Constitucions estampades, com de totes les altres, ne hagen de donar un volum a cada persona dels tres staments que haurà assistit en les presents Corts.⁹

L'exemple que millor mostra la repercussió que una llei com aquesta va tenir per a la indústria editorial es troba en la publicació, l'any 1704, de la compilació de les Constitucions de Catalunya. L'impressor Francesc Barnola, amb qui la Generalitat va acordar la impressió de 4.000 exemplars, va ingressar la quantitat total de 12.517 lliures i 10 sous per aquella edició.¹⁰

Concilii Cathaloniae decisiones, cum additionibus ad primam et secundam partem et duplici indice decisionum et additionum. 1687. Biblioteca Universitària de Barcelona (en endavant BUB), XVII-3248.

8. Càlcul elaborat a partir dels contractes d'impressió i dels pagaments que figuren en el Registre de Deliberacions de la Diputació del General entre 1661 i 1701 de quatre volums de Decisions de Miquel de Cortiada, tres de Miquel de Calderó, tres de Bonaventura de Tristany i dos de Pere d'Amigant.

9. *Constitucions fetes per la S. C. R. Magestat del Rey don Phelip Segon, Rey de Castella, de Aragó, etc., en la primera Cort celebra als cathalans en la ciutat de Barcelona, en lo monastir de Sant Francesch, en lo any 1599.* ACA, Reial Patrimoni, BGC, volums, 551, fol. XIX.

10. ACA, Generalitat, Deliberacions del consistori, trienni de 1701, part 6^a, Sèrie General (N), 264, f. 967v, 27 de juliol de 1704. Es tracta de l'obra titulada *Constitutions y altres drets de Cathalunya, compilats en virtut del capítol de cort LXXXII de las Corts per la S. C. y R. Magestat del rey don Philip IV (...) celebradas en la ciutat de Barcelona, any MDCCII.* BC, 16-VI-62. Aquesta obra fou editada

Per acabar-ho d'adobar, en les Corts de 1599 el rei Felip III va acceptar l'aprovació d'un capítol de Cort, proposat pels braços militar i reial, que prohibia l'exportació de draps, una mesura destinada a impedir que la matèria primera de la indústria paperera fos comprada pels comerciants de Gènova i evitar, d'aquesta manera, l'encariment del paper que utilitzaven les impremtes catalanes.

Com en lo present Principat haja molts molins papere[r]s, dels quals se pot provehir gran part dels papers han de servir per los affers del present Principat, y assenyaladament per les estampes, lo que se impedeix y fa dany notable en lo negoci [que els] genovesos y altres han fet y fan en tràurer fora lo regne los draps sotils que serveixen pera fer dits papers, suplican perçò los braços militar y real a V. Magestat li plàcia, ab consentiment de aquells, provehir, statuir y ordenar que dits draps sotils aptes pera fer dits papers no-s traguén del present Principat y comptats, ab les penes imposades als qui trauen coses prohibides.¹¹

De tot plegat se n'extreu que les lleis aprovades per les Corts catalanes en matèria d'impremta, per bé que escasses, no foren mai restrictives, sinó que anaren sempre encaminades a afavorir un increment de la producció i el comerç de llibres.

LA IMPOSICIÓN DE LA CENSURA

El funcionament de la impremta va experimentar un canvi important a partir de l'any 1502, arran d'una pragmàtica dictada pels Reis Catòlics que va suposar la instauració de la censura. Segons Fernando Cendán, «la innovación más importante que introdujo [la Pragmática de 1502] es la que se refiere a la prohibición absoluta de imprimir y vender libros de cualquier clase o materia sin previa licencia de los propios monarcas, o bien de los presidentes de las Audiencias de Valladolid y Granada, de los arzobispos de Toledo, Sevilla y Granada o de los obispos de Burgos

de manera conjunta per les impremtes del llibreter Joan Pau Martí, administrada per l'impressor Francesc Barnola, i d'Anna Llopis, vídua de Josep Llopis, administrada pel llibreter Joan Piferrer. Sobre el procés d'elaboració d'aquesta compilació vegeu: Oriol OLEART, «La gènesi de la compilació de les Constitucions y altres drets de Catalunya de 1704», *Initium*, 1, 1996, p. 427-478.

11. *Constituciones y altres drets de Cathalunya...*, op. cit., p. 463.

y Salamanca». ¹²

La pragmàtica de 1502, així doncs, afectava únicament el regne de Castella, de manera que, com va assenyalar Jordi Rubió, la censura prèvia ordenada pels Reis Catòlics no tingué cap efecte a Catalunya. Segons aquest historiador, l'absència de llicències o privilegis d'impressió concedits pel rei Ferran II al Principat indica que, almenys en els primers quaranta anys d'existència de la impremta, a Catalunya hi hagué més llibertat per publicar llibres que a Castella. ¹³

En qualsevol cas, el control sobre la impremta va començar a accentuar-se sobretot a partir de la dècada de 1550, coincidint amb un augment del temor d'una possible expansió del luteranisme a la península. L'any 1558 el rei Felip II, conscient que les mesures adoptades pels Reis Catòlics no havien aconseguit frenar la circulació dels llibres que es consideraven herètics, va dictar una altra pragmàtica que enduria considerablement la llei, castigant amb la pena de mort la impressió i la venda de qualsevol llibre que fos prohibit per la Inquisició.

Alguns dels principals trets de la Pragmàtica de 1558 eren l'establiment d'una centralització en el sistema de concessió de llicències d'imprimir, la potestat de la qual corresponia al Consell Reial, i la fixació del preu de venda. La majoria d'historiadors que han estudiat la legislació castellana del llibre consideren que la Pragmàtica de 1558 constitueix la llei més important sobre impremta de tot l'antic règim, ja que les seves conseqüències es van allargar fins al regnat del rei Carles III de Borbó, ben entrat el segle XVIII. ¹⁴

La promulgació de la Pragmàtica de 1558 va precedir la publicació de l'Índex de llibres prohibits de 1559 per part de la Inquisició. Fou a partir d'aleshores que a Catalunya van començar a aparèixer les primeres obres

12. Fernando CENDÁN PAZOS, *Historia del derecho español...*, op. cit., p. 26.

13. Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Impremta i llibreria a Barcelona (1474-1553)*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1986, p. 115. De fet, l'extens catàleg dels privilegis d'impressió atorgats per les autoritats reials a Catalunya, publicat per Josep Maria Madurell, s'inicia en el regnat de l'emperador Carles V. Josep Maria MADURELL I MARIMON, «Licencias reales para la impresión y venta de libros (1519-1705)», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXXII, 1-2, 1964-1965, p. III-229. Sobre l'àmbit d'aplicació de la pragmàtica de 1502 vegeu també: Javier GARCÍA MARTÍN, *El juzgado de imprentas y la utilidad pública...*, op. cit., p. III-120.

14. Sobre les característiques de la Pragmàtica de 1558 vegeu, per exemple: Jaime MOLL, «Problemas bibliográficos del libro...», op. cit., p. 52-53.

que especificaven haver rebut l'autorització per a la seva impressió, generalment identificada amb la fórmula «amb llicència». És el cas, per exemple, de *Dialogi de immortalitate animae*, escrita pel monjo ermità montserratí Pere Alfons de Burgos, que fou impresa el 1561 a Barcelona per Claudi Bornat amb la indicació que havia estat examinada pels «reverendíssims inquisidors».¹⁵

De fet, a diferència de la de 1502, la Pragmàtica de 1558, com assenyala Javier García Martín, anava inequívocament adreçada a tots els regnes peninsulars, inclosos els de la Corona d'Aragó:

Una prueba de que la Pragmática de 1558 se dio para todo el territorio hispano es la Provisión Real e instrucciones para la visita de todas las librerías, dada por Felipe II el 19 de agosto de 1572, que tenía por objeto poner en práctica, como en ella se indicaba, lo determinado en aquella. (...) La provisión se dirigía expresamente «a los del nuestro Consejo, presidente y oydores de las nuestras audiencias, alcaldes, alguaciles de la nuestra Casa y Corte y Chançillerias, y a todos los corregidores, asistentes, gobernadores, alcaldes mayores y hordinarios y otros jueces y justicias qualesquier de todas las çiudades, billas y lugares destos reinos y señorios de Castilla, Aragón, Catalonia y Balençia».¹⁶

D'aquesta manera, els efectes de la promulgació de la Pragmàtica de 1558 van començar a fer-se notar a Catalunya a partir de 1573. Aquell any el virrei Fernando de Toledo va fer públic un edicte que, segons Reglà, va servir per imposar, per primer cop, la censura prèvia al Principat.

De part del Excel·lentíssim senyor don Ferrando de Toledo, prior de Castella de l'orde de Sant Joan Hierusalem, lloctinent y capità general de sa Magestat, per provisió feta per lo magnífich mizer Barnabé Serra, doctor en quiscun dret, regent la Real Cancellaria en lo present Principat de Cathalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya, se diu, notifique y mana a tots y qualsevol impressors y llibraters y altres qualsevols persones en los dits Principat y comtats, constituïts y constituïdors, que de aquí avant no gosen ni presumesquen en manera alguna imprimir ni vendre ninguns libres, obres, ni cobles de qualsevol qualitat que sien, sens presentar primer al dit senyor loctinent general

15. *Dialogi de immortalitate animae, ad Serenissimum Hispaniarum Regem Philippum*, 1561, BUB, B-59/9/21-1.

16. Javier GARCÍA MARTÍN, *El juzgado de imprentas y la utilidad pública...*, op. cit., p. 166, np.

los dits libres, obres y cobles pera manarles regonèxer y obtenguda lisència de sa Excel·lència, despatxada per Cancelleria. Y asó sots pena dos-centes liuras barcelonesas dels béns dels qui contrari feren, irremissiblement exhigidores y a àrbitre de sa Excel·lència applicadores totes les voltes que serà contrafet lo present manament, lo qual se fa a instàntia y humil supplicació del procurador fiscal de sa Magestat.¹⁷

La instauració de la censura prèvia en terres catalanes l'any 1573 fou, per tant, el resultat d'una decisió unilateral del rei Felip II i no pas el fruit d'una llei paccionada, cosa que, val a dir, entrava perfectament dins la legalitat. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que les pragmàtiques eren la forma més solemne que tenia el monarca per exercir de manera unilateral la seva potestat dispositiva. Es tractava, com va assenyalar Víctor Ferro, d'un privilegi legislatiu que el rei podia fer complir en qualsevol moment a Catalunya sense la necessitat de convocar Corts.¹⁸

El desenvolupament definitiu del model de control de la impremta instaurat per la monarquia hispànica va arribar, com ha explicat García Martín, amb una disposició dictada pel rei Felip IV l'any 1627 que va estendre l'obligació de demanar llicència prèvia també per als impresos de poca extensió, a la vegada que va reafirmar la potestat del virrei per atorgar-les.

La censura previa venía a ser, desde 1558, atribución fundamental y genérica de la jurisdicción ordinaria –en especial de los Consejos territoriales de la Monarquía y los virreyes–, lo que aseguraba su ejercicio en todo el territorio hispano. A partir de ello, la tantas veces citada disposición de 1627, que extendía específicamente la potestad de concesión de licencias para impresos menores a las Audiencias y Chancillerías, corregidores y justicias, no habría hecho sino completar y concretar lo esbozado en 1558. Aun así, durante todo el Antiguo Régimen, el Consejo compartirá esta actividad con otras autoridades u órganos civiles y eclesiásticos.¹⁹

Com es pot comprovar, les atribucions que tenia el poder civil en ma-

17. ACA, Reial Cancelleria, Registres, 4736, f. 243, 15 d'abril de 1573. Document reproduït a: Joan REGLÀ, *Felip II i Catalunya...*, op. cit., p. 198.

18. VÍCTOR FERRO, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo, 1987, p. 300-301.

19. JAVIER GARCÍA MARTÍN, *El juzgado de imprentas y la utilidad pública...*, op. cit., p. 221.

tèria d'impremta eren compartides amb les que tenia l'Església, en aquest cas basant-se en el dret canònic. És el que García Martín ha definit com a «règim mixt» de la impremta:

La pragmática de 1558 había supuesto la atribución, por razones de eficacia, de la potestad preventiva y sancionadora de los libros heréticos tanto a las autoridades religiosas —conforme a la legislación canónica—, como a las civiles en cuanto *iurisdictio* ordinaria.²⁰

Això no obstant, malgrat la publicació de l'edicte de 1573, al llarg dels anys següents l'administració reial a Catalunya va intervenir poc en l'aplicació de la censura prèvia, de manera que fou l'autoritat eclesiàstica la que va prendre la iniciativa en el control sobre la impremta.²¹

Així, per exemple, l'any 1590 el bisbe de Barcelona, Joan Dimas i Loris, va convocar l'impressor Jaume Boivila al palau episcopal i el va amenaçar amb l'excomunió si gosava imprimir qualsevol paper sense llicència.

Mon sr. Rm. [bisbe] de Barcelona mana a Jaques Boyvila, stamper, ciutadà de Barcelona, constituït devant de Sa. Rma. en lo palau episcopal, que a pena de sinquanta ducats, aplicadors a obres pias, y de excomunicatio de major en subsidi y altres penas ben vistas per Sa. Rma., que desta hora en avant no stampe ni fassa stampar cosa alguna sens expressa licentia de dit mon Sr. Rm.²²

D'igual manera, l'any següent, el bisbe cridà Pere Pau Malo, un altre dels impressors de la Barcelona de l'època, per fer-li el mateix advertiment. Encara, el 1593 el bisbe de Barcelona tornà a amenaçar Malo —que aquesta vegada comparegué acompanyat dels impressors Jeroni Margarit, Sebastià de Cormellas i Noël Barasson— per motius idèntics.²³

Malgrat tot, sembla que alguns dels impressors de Barcelona incorpo-

20. Ibídem, p. 181.

21. Antonio FERNÁNDEZ, «Inquisició i censura de llibres...», *op. cit.*, p. 36.

22. Arxiu Diocesà de Barcelona (en endavant ADB), Llibre Comú, 1587-1590, vol. 68, f. 262, 12 de setembre de 1590.

23. L'advertiment adreçat a Pere Pau Malo, amb idèntic contingut, a: ibídem, 1591-1594, vol. 69, f. 2v, 9 de gener de 1591. L'advertiment a Malo, Cormellas i Barasson a: ibídem, f. 130, 11 de març de 1593.

raven modificacions al text un cop el manuscrit original havia obtingut la llicència. Així, l'any 1617 el bisbe Lluís Sans i Còdol va donar ordre als impressors de presentar-li el primer exemplar imprès de cada obra –encara que no fos necessàriament de contingut religiós– per tal que es pogués comprovar si s'ajustava a l'original.

Nós, don Lluís Sans, per la gràcia de Déu y de la Santa Sede apostòlica, bisbe de Barcelona y del Consell de sa Magestat, per quant entenem que en los llibres, conclusions i memorialis en drets y altres cosas que stampen en la present ciutat de Barcelona, après de ésser stats per nós aprovats y donada llicència de poder-se imprimir y impressos publicar-se, ajustan, llevan o mudan algunas cossas que poden ser de notable dany, que posadas en lo original, o no se admetrian o daurian ésser reformadas, ab los presents scrits manam a tots y qualsevol estamper que a pena de tres lliures aplicadoras a obras pias, la primera forma que trauran de las stampas aporten a nós perquè vejam si concorda ab lo original o tindrà cosa diferent d'ell. Altrament, si lo contrari faran, procehirem contra d'ells y quiscú d'ells a la executió de dita pena de tres lliures.²⁴

De nou, l'any 1686, el bisbe de Barcelona va tornar a recordar als impressors l'obligació d'obtenir llicència prèvia. Aquest manament, a més, deixa ben clar que el fonament jurídic de la censura eclesiàstica emanava del dret canònic.

Nós, don Fr. Benet Ignasi de Salazar, per la gràcia de Déu y de la Sta. Sede Apostòlica, bisbe de Barcelona y del Consell de sa Magestat, attenant y considerant lo disposat per lo sagrat Consili Tridentino, [decret] 4 De Canonis Scripturis, y per la Lateranense [decret] 10, en los quals se ordena y mana que ningun impressor puga imprimir algun llibre ni altre gènere de escriptura sinó és que primerament sia examinat y approbat per nós o altre persona per nós elegida, en pena de ésser cremats dits llibres y escripturas, cent ducats de or, suspensió de un any de exercici de imprimir y finalment en pena de excomunicació major, *late sententie*, y en cas de renitència y contumàcia ésser castigats ab altres penas a nós arbitràries. E nós, volent obviar als absurds y inconvenients que de contrafer als decrets dels sobredits consilis se segueixen, persò, ab tenor de las presents, en virtut de sta. obediència y sots las sobreditas penas y censuras en los dits Sagrats Concilis estatuidas, diem y manam als

24. ADB, Llibre Comú, 1616-1618, vol. 76, f. 190v, 23 de juny de 1617.

impressors de la present ciutat que après que las nostras lletras las seran lle-gítimament presentades o notificadas, no imprimen ni estampen algun llibre ni altre gènere de escriptura sens que primerament sia regonegut y approbat per nós o nostres V. G., o per la persona que nós elegirem, a fi y efecte de que se observe lo disposat y ordenat en dits Sagrats Consilis. Altrament, si lo contrari faran (lo que no crehem) passarem avant en la execusió de ditas penas y declaració de censuras del modo y manera que dits Sagrats Concilis disposan.²⁵

LA REGLAMENTACIÓ CIVIL

Paral·lelament a les normes canòniques que feia vetllar el bisbe de Barcelona, les autoritats monàrquiques a Catalunya van desenvolupar una reglamentació específica en matèria d'impremta, basada en els criteris que havia introduït el virrei Fernando de Toledo el 1573.

D'aquesta manera, tal com ha assenyalat Jesús Lalinde, fou el 1619, durant el virregnat del duc d'Alcalà, que es va afegir un capítol adreçat als impressors en els edictes permanents, coneguts com a «crides del llibret». Aquesta disposició, com es pot comprovar, establia una pena de seixanta dies de presó i la confiscació de les eines de treball a tot aquell impressor que publicqués qualsevol paper sense demanar una llicència prèvia.

Attenent sa Excel·lència que de alguns anys a esta part per algunas personas són estats composts y estampats alguns llibres, que en uns han mostrat los auctors d'ells tenir poca o ninguna notícia de las matèrias que tractan y en altres parlen molt llibertada y maleciosament y en perjudici de tercers, y en altres concorren las dos cosas; y perquè no és just que semblans llibres sien estampats ni hisquen a llum, per ser molt danyosos al benefici públic y a la pau y quietut de dits Principat y Comtats, per los molts inconvenients, escàndols y mals que·n poden succehir y resultar. Per tant, sa Excel·lència, zelós del bé públich y universal y desitjant en quant li és possible la pau y quietut pública dels poblats en dits Principat y Comtats y obviar a dits inconvenients, scàndols y mals, inseguint la mateixa conclusió en lo dit Sacre Real Consell feta, diu, notifica, prohibeix,

25. ADB, Llibre Comú, 1684-1689, vol. 90, f. 405, 3 de setembre de 1686. El decret *De Canonicis Scripturis*, sobre els llibres considerats canònics, fou aprovat al Concili de Trento el 4 d'abril de 1546.

veda y mana a todas y qualsevol personas de qualsevol estament, grau o condició que sien en los dits Principat y Comtats, que desta hora en avant, de dia o de nit, en públich o en secret, no gosen ni presumescan en qualsevol ciutats, viles o llocs de dit Principat y Comtats, fer estampar, ni ningun estamper o impressor de llibres gose, ni presumesca, ni li sie lícit ni permès estampar, per si o per sos officials, ningun llibre de qualsevol gènere, sort o espècie sia que primer no sie vist y regonegut, corregit y emendat de manament de sa Excel·lència y tinga la llicència en escrits, sots pena per als qui dits llibres faran estampar de trenta dias de presó y perdre tots los llibres, y per als dits estampers o impressors de tals llibres de pèrdrer tots los mollos y aparells de sa estampa o empremta y de estar en la presó per espay de sexanta dies, o de altres penas majors y menors a àrbitre de sa Excel·lència y Real Consell, segons la qualitat de las personas y lo fet requerrà.²⁶

Les crides del llibret eren uns edictes que aplegaven un centenar de normes de forma articulada, principalment relacionades amb l'ordre públic, el fonament jurídic de les quals emanava de les Constitucions catalanes, així com també de les pragmàtiques i altres decrets reials. Segons que va assenyalar Víctor Ferro, les crides del llibret eren publicades normalment a l'inici de l'etapa de govern de cada virrei, ja que la seva vigència no s'estenia més enllà d'un virregnat, sinó que el lloctinent entrant havia de fer pública la normativa de nou.²⁷

Així, doncs, el capítol que recordava als impressors la seva obligació de sol·licitar llicència prèvia apareix regularment en totes les crides del llibret que s'han conservat amb posterioritat al 1619.²⁸

Posteriorment, els virreis que van governar a Catalunya en nom dels monarques francesos durant la guerra dels Segadors van adoptar una legislació en matèria d'impremta que establia exactament les mateixes disposicions que fins aleshores havien adoptat els lloctinents de la casa d'Àustria. Per exemple, en les crides fetes públiques l'abril de 1645 pel comte Henri

26. Jesús LALINDE ABADÍA, *La institución virreinal en Cataluña (1471-1716)*, Barcelona, Instituto Español de Estudios Mediterráneos, 1964, p. 372-373 i 461. El capítol referent als impressors es troba reproduït en les pàgines 590-591 d'aquesta obra.

27. VÍCTOR FERRO, *El Dret Públic Català...*, op. cit., p. 63.

28. Vegeu, en aquest sentit, les crides del llibret publicades pels següents virreis: bisbe d'Urgell, 1626. BC, F. Bon. 4868; bisbe de Solsona, 1627. BC, F. Bon. 2539, i per l'infant Ferran, arquebisbe de Toledo, 1632. BC, F. Bon. 9088.

d'Harcourt, virrei de Lluís XIV, hi figurava un capítol que, de manera més reduïda, contemplava les mateixes obligacions que les que contenia l'edicta ordenat pel duc d'Alcalà el 1619:

Sa Alteza prohibeix, inseguint la mateixa conclusió, que ninguna persona gose ni presumesca en ningunas ciutats, viles o llocs de dits Principat y Comtats, fer estampar, ni ningun impressor de llibres gose ni presumesca, per sí o per sos oficials, imprimir ni estampar ninguns llibres y altres qualsevol papers de qualsevol matèria o espècie sien, que no sien primer vists, regoneguts, corregits y emendats per manament de sa Alteza y tinga la llicència en escrits, sots pena per als qui dits llibres faran estampar de trenta dies de presó y pèrdrer tots los llibres y perals dits impressors de pèrdrer los motllos y aparells de sa estampa y de estar en la presó per espay de sexanta dies, o de altres penas majors o menors a àrbitre de sa Alteza y Real Consell.²⁹

De la mateixa manera, després de la fi de la guerra dels Segadors, el capítol que establia l'obligació dels impressors d'obtenir llicència prèvia va seguir apareixent de forma regular en els edictes virregnals, tal com es constata en la crida del llibret que va fer publicar el virrei Joan d'Àustria el 1653. A partir d'aleshores, aquesta disposició figura, amb un text pràcticament idèntic, en tots els documents d'aquest tipus que s'han conservat.³⁰

Fins i tot, el mateix text figura en les crides que Francisco Fernández de Velasco, virrei de Felip V, va fer publicar l'any 1704. En aquest cas, l'article referent a la censura conté les mateixes disposicions i penes ordenades pels

29. BC, F. Bon. 10920. Tres anys després, el cardenal Michele Mazzarino, un altre dels virreis que va governar en nom del rei de França, va donar unes ordres idèntiques en una crida del llibret feta pública el març de 1648. BC, F. Bon. 2436.

30. Les crides publicades per Joan d'Àustria el 1653 a: BC, F. Bon. 7691. Al llarg de la segona meitat del segle XVII aquesta disposició aparegué en les crides del llibret del marquès de Castel Rodrigo (1663), BC, F. Bon 2585; del duc de San Germán (1673), Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (en endavant ABEV), Varis, 278, 3; del marquès de Serralbo (1675), BC, F. Bon. 2850; del marquès de Leganés (1678), BC, F. Bon 2481; del duc de Bournonville (1678), ACA, Generalitat, Sèrie V, 225; del marquès de Leganès, en el seu segon virregnat (1687), ACA, Generalitat, Sèrie V, 225, així com també en les del duc de Medina Sidonia (1690), BC, F. Bon 2702. A més, el 1708, Francesc de Magarola, arxiver de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, certificava que l'obligació d'obtenir llicència prèvia figurava també en les crides del llibret fetes publicar pel duc d'Osuna, virrei de Catalunya de 1667 a 1669, i pel duc de Sessa, de 1669 a 1673. ACA. Reial Audiència, Plets civils, 16661, s. f., 4 de juny de 1708.

virreis catalans en temps dels Àustria, cosa que indica que, en termes generals, la legislació d'impresament a Catalunya durant el govern del primer rei de la casa de Borbó no va variar respecte a les dictades pels monarques precedents.³¹

DIFERÈNCIES EN L'APLICACIÓ DE LA LLEI

Malgrat que la llei d'impresament a Catalunya era una regalia reservada a la monarquia, existien diferències substancials en la seva aplicació. Així, mentre que a Castella els permisos es demanaven directament al Consell Reial, a Catalunya era la Cancelleria qui tenia reservada aquesta funció. El resultat més evident d'això és que per als impressors catalans l'obtenció d'una llicència d'impressió suposava un tràmit relativament més senzill que per als de Madrid, cosa que s'explica, de ben segur, per la menor complexitat de l'estructura monàrquica que funcionava a Catalunya respecte a la de la Cort castellana. Una mostra d'això es troba en la carta que Miguel Díez de Recalde, home de confiança del Consell de Cent a Madrid, va enviar als consellers de Barcelona l'any 1680 per explicar-los la dificultat que tindria per fer imprimir un memorial adreçat al rei que li havien enviat:

Con el [correo] extraordinario despachado de Vs. he recibido el pliego con la instrucción y el memorial que por ella se me manda dar al Rey y al sr. duque de Medinaceli. (...) En quanto ha hazerle imprimir aquí tiene suma dificultad y embarazos el obedecer a Vs., porque no se puede sin pedir primero lizencia y el sacar la cara yo a ello podria traer nuevos inconvenientes, demás de que no hallo esta circunstancia por tan precisa y necesaria, quando por el que se diere a su Magestad quedará enterado de las razones que representa Vs. y también sus ministros.³²

D'una manera semblant, l'abril de 1694 l'aleshores agent del Consell de Cent a Madrid, Josep Galceran de Cartellà, informava els consellers de la conveniència de fer imprimir a Saragossa el memorial que li havien fet

31. La crida del llibret publicada per Francisco Fernández de Velasco, de 1704, a: BC, F. Bon 4672. A més, Joan Llacuna, lloctinent del protonotari, certificava el 1707 que a la Reial Cancelleria es conservava un registre amb una crida feta pública el 17 de desembre de 1705 que contenia la mateixa ordre. ACA, Reial Audiència, Plets civils, 16661, s. f., 20 de desembre de 1707.

32. AHCB, Consell de Cent, Lletres comunes, 1680. 1B-X-104, f. 15, 24 de febrer de 1680.

arribar, on, segons ell, seria més fàcil obtenir el permís:

En lo punt en què me mana que veja si puch alcansar la llicència pera imprimir lo memorial y relació de serveys de eixa ciutat, y en cas que tinga algun reparo lo embie a imprimir a Çaragoza, me apar no és convenient ara instar assí la llicència. Y si a V. Exa. li apar ho és lo estampar-se, és més fàcil a V. Exa. embiar-lo de aquí a Çaragoza, que hi haurà molts senyors aquí en la Junta que tindran persona de sa confiansa que'l podrà fer estampar.³³

A Catalunya, en canvi, el procediment per obtenir una llicència d'impressió no deuria resultar excessivament complicat, no debades sembla que el permís podia obtenir-se d'un dia per l'altre. L'any 1708, l'impressor Francesc Ramon, treballador de la impremta de Rafael Figueró, explicava, en el marc d'un plet a la Reial Audiència, la manera com el seu amo havia sol·licitat la llicència per reeditar una obra titulada *Fuero de la conciencia*:

En lo agost de mil set cents y sis, que lo die cert no li recorda, trobant-se en lo carrer Condal, se encontrà ab Rafel Figueró menor, qui marjava a Çaragossa ab una calesa, y li digué digués a son pare, que ell se'n avia olvidat, que obtingués y alcansés llicència del Molt Reverend señor canceller pera reimprimir un llibre que trobaria en una arquimesa de casa sua, intitulat *Fuero de la conciencia*. Y que havent ell, testimoni, dit a dit Figueró major lo que son fill li havia dit, li digué que en lo endemà li'n fes memòria. Y havent-li ell, testimoni, fet memòria lo endemà, li digué dit Figueró que ja la tenia.³⁴

En qualsevol cas, el fet d'obtenir la llicència no vol dir que l'impressor quedés lliure de perill. L'any 1683, per exemple, el prior de l'orde de la Mercè de Barcelona es va queixar al canceller reial que Rafael Figueró havia imprès, amb la preceptiva llicència, un memorial dels frares predicadors que els mercedaris consideraven ofensiu. El cronista del convent de Santa Caterina va deixar escrit en el seu dietari que, per aquest motiu, el canceller Oleguer de Montserrat va ordenar l'arrest domiciliari de l'impressor.

A 22 de dit mes [octubre 1683], a instància del pare prior dels mercedaris,

33. Ibídem, 1694, 1B-X-114, f. 63, 10 d'abril de 1694.

34. ACA, Reial Audiència, Plets civils, 29591, 22 de març de 1708.

que és lo P. M. Famades, manà lo sr. canceller arrestar en sa casa a t. Figueró, impressor, perquè avia imprès un memorial y ab ell la firma del sr. canceller, encara que per dita impressió ly avia dat llicència.³⁵

La decisió del canceller d'arrestar Rafael Figueró s'emmarca en l'aferissada disputa que van mantenir mercedaris i predicadors per un afer que tenia el seu origen en la discrepància sobre si sant Ramon de Penyafort era o no frare predicador en el moment de fundar l'orde de la Mercè. En aquest context, el canceller s'hauria limitat a castigar lleument l'impressor per tal de calmar l'enuig dels mercedaris.³⁶

Val a dir també, en aquest sentit, que les fronteres entre regnes no impediien la persecució dels responsables de la impressió de llibres considerats perjudicials. L'any 1656 el rei Felip IV va manar al marquès d'Olias, virrei de Catalunya, que fes detenir Luis de Vera per haver fet publicar un llibre al regne d'Aragó.

El duque de Monteleón, virrey de Aragón, avisa que os ha escrito hagais prender a Luys de Vera, que se pasó a ese Principado con el conde de Eril, y porqué los motivos que obligan a proceder al castigo deste hombre son los que os habrá significado el duque, de haver hecho imprimir unos libros en aquel Reyno muy perjudiciales a mi servicio y al bien público, os encargo y mando hagais executar su prisión.³⁷

A banda de tot això, una altra de les diferències importants en l'aplicació de la legislació d'impremta a Catalunya respecte a Castella era la fixació del preu de venda. Així, la taxa obligatòria que existia en aquell regne no s'aplicà a Catalunya en temps dels Àustria, molt a pesar de les queixes que

35. BUB, Manuscrits, Annals del convent de Santa Caterina de Barcelona, ms. 986, f. 11, 22 de novembre de 1683. El document imprès per Rafael Figueró, que es conserva inserit en aquest manuscrit (f. 37), porta l'encapçalament *Eminentissime et reverendissime domine, et sacra rituum congregatio* i un imprimàtur signat pel canceller Montserrat el 17 d'octubre de 1683. En aquest exemplar hi figura, sota l'imprimàtur, en lletra manuscrita, la següent inscripció: «A aquest memorial hauria donat llicència per imprimir-se lo sr. canceller Montserrat y per haver-lo imprès lo impressor Figueró fonch arrestat.» Es tractava, de fet, d'una reedició del «Memorial del mr. fr. Antonio Lorea en defensa de su libro contra los papeles de los P. Mercedarios», imprès amb anterioritat a Granada.

36. Dec aquesta observació a l'historiador Jaume Riera.

37. ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 47, doc. 18, juny de 1656.

el rei Felip II va adreçar al virrei Diego Hurtado de Mendoza el 1568, en la qual deia tenir coneixement que a Barcelona s'imprimien llibres «sin rubricarlos ny tasarlos como conviene, y los libreros que los venden piden por ellos precios muy excessivos».³⁸

De fet, la reclamació dels impressors i llibreters de Castella per tal que fos aplicat un major control sobre la producció editorial a Catalunya fou una constant al llarg del regnat de la casa d'Àustria. A principi del segle XVII uns llibreters castellans expressaven en un memorial el seu malestar pel fet que als impressors de la Corona d'Aragó se'ls permetés reeditar, sense necessitat de renovar la llicència ni de fixar el preu de venda, obres que havien estat prèviament impreses a Castella.

Todos los libros de autores españoles que se imprimen en las dichas partes [Sagossa, València, Barcelona...] y se traen a vender a estos reynos parece tienen necesidad para poder entrar en este reyno libremente, (...) porque sucede que aquí los señores del Consejo no quieren dar licencia para imprimir algun libro y passando a aquellos reynos, con las diligencias que allá hazen, los imprimen en gran desacato y desobediencia de los dichos señores del Consejo. Y otros libros que aquí se han impresso con licencia y privilegio, luego los imprimen allá y los procuran vender y despachar en estos reynos, y en Sevilla, y en las Indias, lo qual es en mucho daño y perjuizio de los libreros e impressores destos reynos. Y esto tiene un remedio facilísimo y muy importante, que es que su Magestad prohibiese que los que dan licencias en aquellos reynos, no las puedan dar de autores naturales destos reynos de Castilla, sino que las tales licencias las hayan de pedir y despachar aquí en el Consejo, y en acabándose de imprimir el tal libro, también los hayan de bolver a presentar aquí para pedir tassa y erratas, y con esto se evitarán muy grandes daños e inconvenientes.³⁹

La llibertat que existia a Catalunya de posar preu als llibres, fins i tot dels que es portaven de fora, es constata, per exemple, en les condicions que va pactar l'any 1699 l'impressor Josep Texidó amb el sacerdot Francesc Canudas i el botiguer de teles Francesc Pinyana per formar una societat

38. ACA, Cancelleria, Registres, 4352, f. III, 25 de maig de 1568.

39. *Respondiendo a ciertas proposiciones que se han presentado, en razón de los libros de autores naturales destos Reynos, que se han impresso fuera de ellos...* BC, Bon. 10-VI-4/18. Document reproduït a: Pere BOHIGAS, «Un memorial sobre importació de llibres al Regne de Castella», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, VI, 1978, p. 245-256.

per imprimir i vendre llibres. Una d'aquestes condicions estipulava que el preu de venda, tant dels llibres impresos a Barcelona com dels portats de fora, seria acordat per dos o per tres dels socis:

De conformitat dels dits tres companys o dels dos, se hajan de posar los preus que se hauran de vendre totas las sorts de llibres que tindran del present negoci, tant dels que se imprimiran dins la present ciutat com dels truecos vindran de fora regne.⁴⁰

Amb els anys, però, a les queixes formulades des de Castella s'hi van afegir les dels llibreters de Barcelona. Així, l'any 1706, arran de la concessió del títol d'impressor reial a Rafael Figueró per part de l'arxiduc Carles d'Àustria, la confraria dels llibreters d'aquesta ciutat va protestar pel fet que el privilegi anava acompanyat de la prohibició que cap altra persona pogués imprimir durant deu anys les obres que editava aquell impressor. Els llibreters, en aquest sentit, van considerar necessari que per evitar el que consideraven una situació de monopoli, fos fixat el preu de venda dels llibres. Així, Anton Moyà, síndic de la confraria dels llibreters, va expressar al jutge de la Reial Audiència la conveniència de «taxar un preu just per quiscuna de las obras, llibres y papers dels quals se concedia lo privilegi de la impressió de ellas a dita part altra, dels quals preus no pogués excedir».⁴¹

LA REPRESSIÓ BORBÒNICA SOBRE LA IMPRESA

Una de les primeres mesures adoptades pel duc de Berwick el setembre de 1714 en prendre Barcelona fou, precisament, desposseir Rafael Figueró del títol d'impressor reial que li havia atorgat l'arxiduc Carles d'Àustria i concedir-lo a Josep Teixidó, un altre dels impressors barcelonins que, en aquest cas, havia mostrat la seva fidelitat al rei Felip V. D'aquesta forma, la nova administració borbònica posava la producció dels papers d'estat, gasetes i altres documents oficials en mans d'un impressor afí al

40. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (en endavant AHPB), Ignasi Teixidor, Primer manual, 909/1, f. 65v-70v, 26 d'agost de 1699.

41. ACA, Reial Audiència, Plets civils, 1666I, s. f., 29 de novembre de 1706. Sobre el conflicte que provocà la concessió del títol d'impressor reial, vegeu: Xevi CAMPRUBÍ, *Llibres i lliure comerç*, *op cit.*, p. 100-104.

nou règim.⁴²

A més, entre els objectius que va posar en marxa el règim borbònic a partir de setembre de 1714 hi figurava, com ha assenyalat Josep Maria Torras i Ribé, la destrucció dels símbols i l'esborrament de la memòria col·lectiva. Així, poc després de l'ocupació de Barcelona, es va procedir a la requisita i la posterior crema de tots els privilegis, nomenaments, honors i distincions que havien estat atorgats per l'arxiduc Carles d'Àustria. Segons aquest historiador, l'ordre preveia que els privilegis que figuressin en llibres que no poguessin ser cremats, havien de ser esborrats davant de notari i dos testimonis, «de forma que no se pueda leer nada de lo escrito».⁴³

Així mateix, en un intent deliberat de fer desaparèixer la memòria del rei Carles III d'Àustria, Felip V va ordenar la confiscació de tots els exemplars de les Constitucions que s'havien publicat arran de la celebració de les Corts de 1705-1706, així com també els *Annals* de Narcís Feliu de la Penya. El gener de 1716 la Junta de Govern de Catalunya va comunicar al marquès de Castel Rodrigo que, seguint les seves ordres, havia manat la requisita d'aquests llibres. Amb tot, la Junta recomanava al capità general la publicació d'un edicte, ja que, segons sembla, la mesura no havia tingut l'efecte desitjat.

En estos assumptos hasta oy se han dado algunas providencias, la primera fue el mandar a los impressores y libreros que todos quantos papeles o libros tuviessen en su poder pertenecientes a esta materia [les Constitucions de 1706] los entregassen en la casa de la Diputación, en donde se repusieron para que no corriessen por el pahís y assí mismo se puso en sequestro toda la impresión de la Istória de Cathaluña que havia escrito el Dr. Narciso Feliu, en tres volúmenes, pero no se hizo edicto penal ni vando que generalmente obligasse a qualquier personas a esta entrega, pudiendose persuadir que cada uno de los particulares tendria bastante cuydado en rasgarles o quemarles, a fin de que la misma retención de semejantes papeles, después de recobrada esta ciudad no les augmentasse con nuevo motivo la justa sospecha de su temeraria infideli-

42. El títol d'impressor reial concedit pel duc de Berwick a Josep Teixidó fou ratificat per Felip V el març de 1716. Una còpia impresa del nomenament es troba a: AHCB, Cadastre, Impresos, 1715-1863, XI-I.

43. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2005, p. 321.

dad. Pero como la experiencia aya enseñado ser mas poderosa la siega pasión en conservar las memorias que son perniciosas al Estado parece que para su exterminio sera conveniente publicar un edicto.⁴⁴

D'aquesta manera, el 12 de març de 1716 el marquès de Castel Rodrigo feia publicar un edicte en el qual ordenava a la població el lliurament en el termini de vint dies dels exemplars de les Constitucions de 1706, dels *Annals* de Feliu de la Peña, o de qualsevol altre paper que pogués ser considerat subversiu.

No es de menor perjuizio y contrario al bien público del Estado el que los libros o quadernos de las injustas leyes o constituciones que en convocación de Cortes en el año 1706 en la ciudad de Barcelona se concluyeron, y atendiendo a que en muchas de las materias que contiene es notoriamente ofendido lo mas sagrado de la Magestad del Rey nuestro Señor (Dios le guarde), será tratada como reo de leza Magestad y con la pena arbitraria que le corresponda según las circunstancias del caso, aquella persona de qualquier grado, estado o condición que fuese en cuyo poder después de pasado el prefigido término de los veynte dias se hallase retener en su poder o en la casa de su habitación, o se provere retener el dicho quaderno de constituciones y no menos el de capítulos de Corte que en el año 1706 se firmaron por el Señor Archiduque en Barcelona, antes bien los deven efectivamente entregar y haver entregado al secretario de la dicha Real Junta dentro de dicho término. Finalmente, como la ciega malicia en las turbaciones que empezaron en el año 1705 dió a la imprenta un sin número de papeles sediciosos, libelos infamatorios, canciones, alegatos jurídicos, poesias, narraciones istóricas, baxo varios renombres, indignos de tolerarse. Por tanto, baxo las mismas penas de reos de leza Magestad y arbitrarias según la ocurrencia y cirncunstancias del caso, ordenamos y mandamos que a persona alguna le sea lícito retener y mantener dichos papeles, libros, quadernos, concernientes a Estado y que por algun sean contrarios al legítimo vassallage y devida obediencia de S. M., antes bien dentro del dicho término de los veynte dias los devan haver efectivamente entregado al dicho secretario de la Real Junta. Y por que

44. AHCB, Reial Audiència, Consultes, Libro tercero de consultas, 1715-1716, 6A.II-3, s. f., 22 de gener de 1716. Document reproduït a: Jaume SOBREQÜÉS, *L'Onze de setembre i Catalunya*, Breda, Undarius, 1976, p. 110-114. Val a dir que, segons Francesc de Castellví, les autoritats borbòniques ja havien requisat el manuscrit dels *Annals* a Feliu de la Peña l'any 1704, abans que fos imprès, i empresonat l'autor. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, Madrid, Fundación Francisco Elías de Tejada, 1997, vol. 1, p. 549.

entre lo istórico se hallan impressos unos Annales de Cathaluña, su autor, el Dr. Narciso Feliu, cuya obra distribuhida en tres volúmenes en mucha parte contiene materia muy maliciosa, sediciosa y perjudicial al Estado, se prohibe, ordena y manda que qualquier persona que tenga las dichas obras, baxo las mismas penas, las deva también entregar enteramente en mano y poder de dicho secretario, escribiendo en ellas su nombre, para que en caso de que se pueda permitir después de su expurgación el uso de dichas obras, se puedan respectivamente restituhir a los mismos dueños que las huvieren entregado.⁴⁵

Tanmateix, una vegada més, la mesura adoptada no va tenir els efectes esperats, de manera que l'ordre del marquès de Castel Rodrigo fou renovada a través d'un altre edicte, fet públic el desembre de 1717. Aquesta vegada, el capità general ampliava els termes de la requisa, incloent-hi les obres religioses en les quals hi hagués algun fragment difamatori, tot fent referència, molt especialment, a un llibre sobre la vida de Filippo Benizi, sant d'origen florentí, general de l'orde dels servents de Maria, que havia estat imprès a Barcelona l'any 1713 per Francesc Guasch.

Aunque con edicto general que de nuestra orden, en fecha de doze de marzo de mil setecientos diez y seis, se publicó, se ordenó y mandó que, como la ciega malícia en las turbaciones que empezaron el año de mil setecientos y cinco dió a la imprenta un sin número de papeles sediciosos, libellos infamatorios, canciones, allegatos jurídicos, pohesias, narraciones históricas, baxo varios renombres indignos de tolerarse, so las penas de reos de leza Magestad y arbitrarias según las ocurrencias y circunstancias del caso, no fuesse lícito a persona alguna retener y mantener dichos papeles. (...) Pero aviendo la experiencia hecho conocer que no se ha dado entero cumplimiento a esse general edicto y que se avrian dexado de entregar algunos libros, quadernos o papeles que solamente incluhirian algunas particulares cláusulas o palabras contrarias a la regalia de su Magestad con el motivo que esto no estaria explicado claramente en el citado general edicto, de lo que se ve permanecer aún en algunos la terquedad y mala intención que de antes. Y teniéndose entendido que se halla esparcido por esta ciudad y principado el libro de la vida de San Phelipe Benicio, que fué impresso el año de mil setecientos y treze por Francisco Guasch, el qual contiene algunas cláusulas y se lehen algunas palabras indecorosas y contrarias a

45. AHCB, Reial Audiència, Consultes, Libro tercero de consultas, 1715-1716, 6A II-3, s. f., 12 de març de 1716.

la soberanía de su Magestad, y deviendo nos dar las providencias convenientes para evitar semejantes abusos y desórdenes tan contrarios a las regalías de su Magestad, por tanto (...) ordenamos y mandamos que, baxo las penas de reos de leza Magestad y arbitrarias según la ocurrencia y circunstancias del caso, que a persona alguna le sea lícito retener y mantener el citado libro de la vida de San Phelipe Benicio y otros qualesquiera libros, quadernos o papeles, aunque sean historias de vidas de santos o libros espirituales que contienen, directe o incidentalmente, algunas cláusulas o palabras contra el estado y soberana regalía de su Magestad, antes bien dentro el término de veinte días (...) los devan efectivamente entregar (...) para que, después de tildado y borrado lo que se reconocerá contrario a la regalía de su Magestad, se puedan respectivamente restituir a los mismos dueños que los huvieren entregado.⁴⁶

A la Universitat de Barcelona es conserven set exemplars de l'edició de 1713 del llibre de sant Felip Benici, cinc dels quals no presenten cap manipulació. En els altres dos, en canvi, fou esborrada la frase «las exemplarísimas Magestades de nuestro Augustísimo Emperador de Romanos y Rey Cathólico de España, Carlos Tercero de Áustria y de Isabel Cristina, su caríssima consorte», que apareix una sola vegada a la pàgina 38, i fou substituïda per una inscripció manuscrita feta al marge que diu: «sus Altezas Reales los S. S. Archiduques de Áustria».⁴⁷

L'ordre de requisar l'obra sobre la vida de sant Felip Benici és, per tant, una mostra més de l'intent de Felip V d'esborrar el nom de Carles III de la història, una obsessió que es remuntava a l'any 1703, quan l'arxiduc fou coronat rei d'Espanya a Viena. En aquell moment, fins i tot, el monarca borbó va donar ordre a tots els arxius on hi havia còpies del testament de Carles II que el nom de l'arxiduc Carles d'Àustria, situat després de Felip V en la línia successòria, fos substituït pel del duc d'Orleans.⁴⁸

En qualsevol cas, les ordres manades a través dels edictes fets públics el

46. BC, Bon. 10-VI-4/83.

47. Es tracta de l'obra titulada *Tratado histórico y panegyrico, dividido en tres partes: vida portentosa de San Felipe Benicio, noble florentino, quinto general y propagador del sagrado Orden de los Siervos de Maria Virgen, escrita per Lorenzo Reimundínez y del Coso*, impresa per Francesc Guasch el 1713, dels quals al CCUC n'hi figuren almenys una dotzena d'exemplars. Els dos que presenten mostres d'haver estat censurats es troben a: BUB, B-56/5/13 i BUB, B-69/3/8. En aquests exemplars foren també esborrades les referències al canceller Francesc Toda i Gil que figuren a l'imprimàtur.

48. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, op. cit., p. 417.

1716 i el 1717 no van satisfer les autoritats borbòniques, cosa que va motivar que el maig de 1718 el marquès de Castel Rodrigo tornés a recordar als catalans l'obligació de lliurar a les autoritats qualsevol tipus de paper que pogués ser considerat sediciós.

Porque ha sido costumbre detestable de los enemigos del Rey nuestro Señor (que Dios guarde) y de los parciales de ellos de todos tiempos y en todas coyunturas, formar y esparcir por Europa papeles inciertos e irreverentes a su Real persona, artificiosos, maliciosos, sediciosos y abominables, con el solo fin de inquietar y sublevar los ánimos de los vassallos. Y deviendo ocurrir por quantos medios sea possible al remedio de que semejantes papeles no lleguen a perturbar y a seducir los ánimos de los vezinos y moradores de este Principado, que no conocen ni penetran la malícia y arte que en ellos se encierra. Y aviéndose experimentado que, aunque con edictos de doze de março de mil setecientos y diez y seys y de treze de deziembre de mil setecientos diez y siete está con las mayores y más graves penas prohibido el retener y mantener papeles sediciosos, libelos infamatorios, canciones, allegatos jurídicos, pohesias, narraciones históricas y otros qualesquiera libros, papeles y quadernos concernientes al estado y que por algún modo sean contrarios al legítimo vassallage y devida obediencia de su Magestad, mandándolos entrebar baxo cierto término al esrivano principal de Cámara de la Real Audiencia, no se ha cumplido enteramente con lo dispuesto en ellos, antes bien, aviéndose después introducido en este Principado diferentes papeles de los expressados, no se han manifestado como se devia. Por tanto, (...) ordenamos y mandamos que ninguna persona de qualesquiera estado, grado, calidad o condición que fuere no sea osada de retener y mantener libro, manifesto ni papel alguno, assí impresso como manuscrito, de los arriba expressados u otro qualesquiera que pueda perturbar la paz y quietud del Principado o seducir los ánimos de la más exacta obediencia, porque serán tratados como sediciosos, perturbadores de la paz pública y consiguientemente como reos de lesa Magestad, aplicándoles las penas correspondientes a tan enorme delito.⁴⁹

Amb aquest edicte, de fet, el capità general de Catalunya enduria les disposicions ordenades els anys precedents, sobretot pel que fa al termini donat per al lliurament a les autoritats de qualsevol document que fos sospitós de ser contrari a la monarquia borbònica. Així, dels vint dies que

49. BC, Bon. 10-VI-4/83 (II).

fins aleshores es concedia es va passar a tres per als papers que en aquell moment es trobessin en mans d'algú i a només vint-i-quatre hores per als que circulessin a partir d'aleshores. A més, el marquès de Castel Rodrigo instava els ciutadans a delatar qualsevol persona que tingués en el seu poder papers considerats sediciosos, sota pena de caure en delictes de lesa Majestat si no ho feia:

Y que assí mismo todos los que tuvieren papeles de los arriba referidos que se hayan esparcido desde los primeros movimientos de las turbaciones de estos Reynos hasta el día de oy los devan entregar baxo las mismas penas en el término de tres días (...) y que si otros en adelante se introduxessen, los sujetos a cuya mano llegaren los devan entregar al mismo escrivano principal, si fuere en esta capital, dentro de veinte y quatro horas de como huviessen llegado a sus manos, y si en lo restante del Principado, en el mismo término de veynte y quatro horas los devan entregar al juez ordinario de su distrito. (...) Y assí mismo, mandamos que si alguno supiere quien tiene papeles de los referidos, lo deva denunciar a la justícia, baxo las mismas penas.⁵⁰

CANVIS EN LA LLEI D'IMPRESSA

L'any 1754 el jutge d'impremtes Juan Curiel va sol·licitar al seu subordinat a Catalunya que l'informés de quin havia estat el procediment emprat al Principat per a l'obtenció de llicències d'impressió abans de 1714. D'aquesta manera, el subdelegat d'impremtes va escriure al seu superior per explicar-li aquest funcionament:

La inmemorial observancia de los impresores de esta capital hasta el año [17]16 era: para imprimir libros nuevos acudir al vicario general, presentarle los originales y obtenida la licencia la pedían al Regente [de la Cancilleria Reial], quien la concedía precediendo la aprobación de persona de ciencia y conciencia a quien remitía el libro. Para papeles sueltos, como sermones, novenarios y otras de esta clase, se practicaban las mismas diligencias. Para papeles jurídicos, relaciones de servicios y otros semejantes, sólo se acudía por la licencia del Regente. En quanto a reimpressiones de libros extranjeros se practicavan las mismas diligencias que si fuese obra nueva, pero en los libros impresos

50. *Ibidem*.

ya, en estos Reynos, constando en el mismo de sus aprobaciones y lizencias no añadiéndoles cosa alguna, se imprimian con la sola lizencia del Regente.⁵¹

Aquest sistema, que funcionava a Catalunya des del segle XVI, es va mantenir durant els dos primers anys de dominació borbònica posteriors a la derrota de 1714. Encara el novembre de 1716 el marquès de Castel Rodrigo, capità general de Catalunya, va fer publicar una crida del llibret en la qual es recollien les mateixes penes i disposicions en matèria d'impremta dictades pels virreis de la Casa d'Àustria des de feia gairebé cent anys.

Su Exc. prohibe, insiguiendo la misma conclusión, que ninguna persona se atreva ni presuma en ninguna de las ciudades, villas o lugares de el Principado, hazer imprimir, ni alguno de los impressores se atreva ni presuma, por sí o sus oficiales, imprimir libros algunos, conclusiones, ni otros qualesquiera papeles de qualquier materia o especie que sean, sin que primeramente sean vistos, reconocidos, corregidos y enmendados, por mandato de su Exc. en escritos, por la persona o personas a quienes fuere cometido, en pena por los que harán imprimir dichos libros u otros papeles y escrituras, de treinta dias de cárcel y perder todos los libros, papeles o escrituras, y por los dichos impressores de perder todos sus moldes y aparejos de la impresión, y de estar en la cárcel por espacio de sesenta dias o de otras penas mayores o menores, a arbitrio de su Exc. y Real Sala Criminal.⁵²

Això, tanmateix, va canviar a partir del mes de desembre de 1716 arran de la promulgació d'una Reial Cèdula per part del rei Felip V que establia l'obligatorietat als impressors catalans –com també als dels regnes d'Aragó i de València– de demanar les llicències d'impressió de llibres al Reial Consell de Castella i no a la Cancelleria, tal com s'havia fet fins aleshores.

Por quanto de algún tiempo a esta parte se ha experimentado que muchos impressores de estos reynos imprimen y reimprimen oculta y cautelosamente libros de todas facultades sin las licencias y aprobaciones prevenidas por las leyes de estos reynos, suponiendo en los que de nuevo se dan a la prensa, que se imprimieron en diferentes ciudades de las en que se executan, y en las re-impressiones, repitiendo las licencias de nos, y oficinas de la primera o última

51. Document reproduït a: Javier GARCÍA MARTÍN, *El juzgado de imprentas y la utilidad pública...*, op. cit., p. 172-173.

52. BC, F.Bon. 12794.

impressión o reimpressión que se hizo con legítimas licencias (...), atendiendo a estos justos motivos y a los conocidos y notorios fraudes que se executan en los reinos de Aragón, Valencia y Cataluña (...), he resuelto que de aquí adelante, para la impresión de todos los libros que de qualquier materia o facultad se escrivieren o reimpressión de los que hasta ahora ay escritos, o de los que de otros idiomas se quisieren traducir al nuestro en esse Principado y los demás reynos arriba expressados, se acuda al mi Consejo en la misma forma que es estila en Castilla a pedir las licencias o facultades que sean necessarias.⁵³

Més que tractar-se d'un canvi legislatiu, així doncs, la Reial Cèdula donada per Felip V introduïa una reforma administrativa, de caràcter centralitzador, encaminada a sotmetre la impressió de llibres a un control més exhaustiu. En concret, la mesura pretenia acabar amb la pràctica, molt estesa a la Corona d'Aragó des de feia dècades, de reimprimir llibres sense renovar la llicència que els havia estat atorgada amb antelació a Castella, una demanda llargament reivindicada pels llibreters i impressors castellans. Amb tot, aquesta Reial Cèdula afectava únicament els llibres, mentre que la concessió de llicències per a impresos menors continuava en mans de la delegació monàrquica, representada per la Reial Audiència: «para la impresión de los papeles y cosas sueltas que no sean libros se acuda por los interesados a pedir licencias a essa Audiencia».

D'altra banda, un altre dels canvis més significatius que va suposar per a la impremta catalana la implantació del model borbònic fou la introducció de la taxa, cosa que va comportar la fi a Catalunya de la liberalització dels preus de venda de llibres que havia existit des de l'origen de la impremta.

Por tanto, os mando que de aquí en adelante zeleys con la más atenta vigilancia y cuydado no se imprima ni reimprima en todo esse Principado libro alguno de qualquiera materia o facultad que sea sin que preceda tener licencia o facultad concedida para ella del mi Consejo y que, después de impresos, (...) se buelva a acudir al mi Consejo a pedir la tasa, para que concedida conste el precio a que se han de vender.⁵⁴

53. BC, Bon. 10-VI-4/81. Una Reial Cèdula signada per Felip V amb un contingut gairebé idèntic fou publicada a Saragossa el dia 17 de desembre de 1716. Jaime MOLL, «Implantació de la legislació castellana...», *op. cit.*, p. 168-169.

54. BC, Bon. 10-VI-4/81.

Finalment, entre els canvis que hi hagué a Catalunya en matèria d'impremta en els primers anys d'implantació del règim borbònic destaca la creació, a partir de 1722, de la figura del subdelegat d'impremtes. Aquest funcionari, entre altres coses, tenia la missió de concedir les llicències per a impresos menors, així com també la d'actuar com a jutge de primera instància en qüestions relacionades amb la impremta. Això és, almenys, el que el Consell Reial va deixar ben clar a les Audiències de tots els regnes de la Corona d'Aragó:

Despachese cédula dirigida al comandante general y Real Audiencia de Aragón para que en todo lo que fuere respectivo a los puntos comprendidos en la de diez y siete de diciembre de setezientos y diez y seis, no impidan que proceda en primera instancia el subdelegado del Sr. Superintendente General de Libros, de cuyas resoluciones y procedimientos si alguno se sintiere agraviado pueda acudir a la referida Audiencia, la cual haya de proceder en esta segunda instancia obrando conforme a derecho y dando cuenta al Consejo de lo que determinare en esta razon para que se tenga entendido en el. Y que dicha Real Audiencia no se yncuya ni el subdelegado en dar licencias de ymprimir libro algunos, sobre lo cual se observen puntualmente las ordenes dadas anteriormente, acudiendo las que lo solicitaren unicamente al Consejo, donde toca. (...) Y en esta conformidad se despachen tambien para los Reynos de Valencia y Mallorca y Principado de Cataluña.⁵⁵

Els primers subdelegats d'impremtes de Catalunya foren nomenats a partir de 1723. Aquell any, l'aleshores jutge d'impremtes, Manuel Antonio Azevedo Ibáñez, comte de Torrehermosa, va manar que el subdelegat de Catalunya fos un jutge de la Reial Audiència. Segons García Martín, amb la implantació de la figura del subdelegat d'impremtes va quedar definida la planta judicial borbònica en matèria d'impremta.⁵⁶

En qualsevol cas, val a dir, finalment, que la decisió presa per Felip V en els primers anys d'implantació del règim borbònic que va afectar més negativament el sector editorial fou la concessió, el 1718, del privilegi d'impressió de llibres d'ensenyament a la Universitat de Cervera. Això va privar els impressors i llibreters, principalment de Barcelona, d'una de les

55. Document reproduït a: Javier GARCÍA MARTÍN, *El juzgado de imprentas y la utilidad pública...*, op. cit., p. 237.

56. Ibídem, p. 238 i 312.

seves principals fonts d'ingressos, com eren, per exemple, les beceroles, els franselms o els pelegrins, unes obres de petit format que tenien una gran sortida comercial. Una idea de la importància d'aquest tipus de producte per a la indústria editorial la proporciona un inventari que, per ordre de la Reial Audiència, es va elaborar l'any 1726 amb l'objectiu de requisar l'estoc d'aquests llibres. Javier Burgos Rincón ha explicat que, segons la declaració que van fer els propietaris de vint-i-quatre tallers d'impresament i llibreria de Barcelona, en aquell moment a la capital catalana hi havia emmagatzemats un total de 167.578 exemplars dels llibres que foren inclosos en el privilegi atorgat a la Universitat de Cervera.⁵⁷

CONCLUSIONS

En l'època moderna va existir a Catalunya una doble legislació en matèria d'impresament: la que, d'una banda, provenia de les disposicions reials i la que, de l'altra, emanava del dret canònic. Aquesta legislació es posava a la pràctica a través d'una reglamentació específica que els representants dels dos poders —el virrei i el bisbe— s'asseguraven de recordar periòdicament als impressors a través d'edictes.

La legislació reial que va funcionar a Catalunya estava basada en una pragmàtica dictada pel rei Felip II l'any 1558, tot i que la seva aplicació presentava unes diferències substancials respecte a Castella. Així, els principals trets distintius eren la inexistència de la taxa que fixava el preu de venda i el fet que a Catalunya les llicències d'impresament calia demanar-les a la Reial Cancelleria. La llunyania de la Cort, de fet, va facilitar als impressors de Barcelona l'obtenció de llicències i, fins i tot, va abonar el terreny per a la trampa i la picaresca. La relativa facilitat que tenien els impressors catalans per a treballar, sobretot per a reeditar obres que havien obtingut llicència a Castella sense necessitat de tornar-la a demanar, era vista com un greuge per part dels impressors i llibreters castellans.

57. JAVIER BURGOS RINCÓN, «Privilegios de imprenta y crisis gremial. La imprenta y librería barcelonesa ante el privilegio de impresión de los libros de enseñanza de la Universidad de Cervera», *Estudios Históricos i Documentos dels Arxius de Protocols*, XV, 1997, p. 257-298.

La reglamentació d'impremta que van introduir els virreis de la Casa d'Àustria es va mantenir intacta fins i tot en períodes en què Catalunya va estar sota sobirania borbònica, com fou durant la guerra dels Segadors i en la primera etapa del regnat de Felip V, de 1701 a 1705. Així mateix, al llarg dels mesos posteriors a la derrota de 1714, es va mantenir la legislació existent, com ho mostra l'edicte que va fer públic el marquès de Castel Rodrigo el novembre de 1716, el qual preveia les mateixes penes per als qui incomplien la llei que s'aplicaven des de feia cent anys.

A partir de desembre de 1716, però, com a resultat de la concepció absolutista, centralitzadora i intervencionista del règim borbònic, van ser introduïdes algunes modificacions en la llei d'impremta, com foren, principalment, l'obligació de sol·licitar la llicència d'impressió directament al Consell Reial, o bé la fixació de la taxa per a la venda de llibres, dues mesures llargament reivindicades pels impressors i els llibreters de Castella. Aquests canvis, sens dubte, anaven encaminats també a sotmetre la impremta catalana a una censura més exhaustiva que la que hi havia hagut fins aleshores.

L'enduriment del control sobre la producció editorial es constata, de fet, en l'actitud que les autoritats borbòniques van tenir, ja des d'un primer moment, amb les obres publicades durant el període de govern de l'arxiduc Carles d'Àustria, com foren, per exemple, les Constitucions de 1706 o els *Annals* de Feliu de la Penya. Els repetits edictes que el marquès de Castel Rodrigo va ordenar entre els anys 1716 i 1718 per tal de confiscar la literatura considerada subversiva mostren fins a quin punt la difusió de l'austriacisme preocupava les autoritats borbòniques.